

ĐỔI MỚI HOẠT ĐỘNG KHOA HỌC XÃ HỘI VÀ NHÂN VĂN, GÓP PHẦN THỰC HIỆN THẮNG LỢI NGHỊ QUYẾT ĐẠI HỘI LẦN THỨ X CỦA ĐẢNG

NGUYỄN DUY QUÝ*

Khoa học xã hội và nhân văn sinh ra và phát triển từ những đòi hỏi của đời sống thực tiễn. Vì vậy, chức năng, nhiệm vụ của nó phải xuất phát từ những yêu cầu của cuộc sống. Chức năng quan trọng nhất của khoa học xã hội và nhân văn là cung cấp luận cứ khoa học cho việc hoạch định đường lối, chủ trương chính sách của Đảng và Nhà nước. Điều đáng mừng là từ sau Đại hội VI của Đảng đến nay, nhận thức của chúng ta về vai trò và chức năng của khoa học xã hội và nhân văn đã được nâng lên một bước. Khoa học xã hội và nhân văn ngày càng có đóng góp tích cực hơn vào quá trình xây dựng đường lối, chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước, đồng thời đã cố gắng đi sâu phát hiện, sưu tầm và khai thác những giá trị văn hóa và văn minh Việt Nam, góp phần tích cực và việc nâng cao dân trí, giáo dục lòng yêu nước và lòng tự hào dân tộc của nhân dân ta. Đại hội X của Đảng khẳng định: “Khoa học xã hội và nhân văn đã có tiến bộ trong việc điều tra, nghiên cứu, cung cấp tư liệu và luận cứ khoa học phục vụ hoạch định chủ trương, chính sách phát triển kinh tế - xã hội và phát huy các giá trị văn hóa dân tộc”. (Văn kiện Đại hội X, tr. 155)

Sự đóng góp của Khoa học xã hội và nhân văn vào việc hoạch định đường lối của Đảng quan trọng nhất là trên lĩnh vực nhận thức về chủ nghĩa xã hội. Về

* GS.VS. Viện Khoa học Xã hội Việt Nam.

vấn đề này, Đại hội X xác định: “*Nhận thức về chủ nghĩa xã hội và con đường đi lên chủ nghĩa xã hội ngày càng sáng tỏ hơn; hệ thống quan điểm lý luận về công cuộc đổi mới, về xã hội xã hội chủ nghĩa và con đường đi lên chủ nghĩa xã hội ở Việt Nam đã hình thành trên những nét cơ bản*” (Văn kiện Đại hội X, tr. 68)

Đại hội X đánh dấu những bước phát triển mới quan điểm của Đảng ta về chủ nghĩa xã hội: “*Xã hội xã hội chủ nghĩa mà nhân dân ta xây dựng là một xã hội dân giàu, nước mạnh, công bằng, dân chủ, văn minh; do nhân dân làm chủ; có nền kinh tế phát triển cao, dựa trên lực lượng sản xuất hiện đại và quan hệ sản xuất phù hợp với trình độ phát triển của lực lượng sản xuất; có nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc; con người được giải phóng khỏi áp bức, bất công, có cuộc sống ấm no, tự do, hạnh phúc, phát triển toàn diện; các dân tộc trong cộng đồng Việt Nam bình đẳng, đoàn kết, tương trợ và giúp đỡ nhau cùng tiến bộ; có nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa của nhân dân, do nhân dân, vì nhân dân dưới sự lãnh đạo của Đảng cộng sản; có quan hệ hữu nghị và hợp tác với nhân dân các nước trên thế giới*” (Văn kiện Đại hội X, tr. 68)

Sau khi xác định xã hội xã hội chủ nghĩa như là mục tiêu mà nhân dân ta đang phấn đấu xây dựng, Văn kiện Đại hội Đảng xác định những nhiệm vụ lớn mà nhân dân ta phải thực hiện như là con đường đi tới mục tiêu: “*Để đi lên chủ nghĩa xã hội, chúng ta phải phát triển nền kinh tế thị trường định hướng xã hội nghĩa; đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa; xây dựng nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc làm nền tảng tinh thần của xã hội; xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa của nhân dân, do nhân dân, vì nhân dân; xây dựng Đảng trong sạch, vững mạnh; bảo đảm vững chắc quốc phòng và an ninh quốc gia; chủ động và tích cực hội nhập kinh tế quốc tế*”. (Văn kiện Đại hội X, tr. 69)

Tuy nhiên, những thành tựu trên mới chỉ là bước đầu, nhiều vấn đề đang đòi hỏi Khoa học xã hội và nhân văn phải tiếp tục đi sâu nghiên cứu, lý giải về mặt khoa học và lý luận, dự báo khả năng phát triển, nhất là những vấn đề có tính quy luật của công cuộc đổi mới và của sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa gắn với phát triển kinh tế tri thức. Đại hội nhận xét: “*Công tác lý luận chưa làm sáng tỏ được một số vấn đề quan trọng trong công cuộc đổi mới. Tư duy của Đảng trên một số lĩnh vực chậm đổi mới. Một số vấn đề ở tầm quan điểm, chủ trương lớn chưa làm rõ nên chưa đạt được sự thống nhất cao về nhận thức và thiếu dứt khoát trong hoạch định chính sách, chỉ đạo điều hành như các vấn*

đề: sở hữu và thành phần kinh tế; cổ phần hoá doanh nghiệp nhà nước; xây dựng nền kinh tế độc lập tự chủ và hội nhập kinh tế quốc tế; đổi mới chính sách, cơ chế quản lý giáo dục, y tế, văn hóa; đổi mới tổ chức, phương thức hoạt động của hệ thống chính trị.. ” (Văn kiện Đại hội X, tr. 65 - 66)

Để phát huy thành tựu và khắc phục những hạn chế của hoạt động khoa học trong thời gian vừa qua, Đại hội X nêu ra nhiệm vụ phấn đấu đến năm 2010, năng lực khoa học và công nghệ nước ta đạt trình độ của các nước tiên tiến trong khu vực trên một số lĩnh vực quan trọng. Đối với Khoa học xã hội, Đại hội xác định: “Phát triển khoa học xã hội, tiếp tục góp phần làm sáng tỏ những nhận thức về chủ nghĩa xã hội và con đường đi lên chủ nghĩa xã hội ở nước ta, giải đáp những vấn đề mới của của kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, bước đi công nghiệp hoá, hiện đại hóa; những nguyên tắc, nội dung cơ bản của phát huy dân chủ xã hội chủ nghĩa, đổi mới hệ thống chính trị, xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa; phát triển con người; nâng cao năng lực lãnh đạo và sức chiến đấu của Đảng trong giai đoạn mới ... Thường xuyên tổng kết thực tiễn để phát triển lý luận; dự báo tình hình và xu thế phát triển của thế giới, khu vực và trong nước; cung cấp luận cứ khoa học cho việc hoạch định đường lối, chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước”. (Văn kiện Đại hội X, tr. 98 - 99)

Khoa học xã hội và nhân văn có nhiệm vụ to lớn trong việc nghiên cứu quy luật vận động và phát triển xã hội. Do đó, Khoa học xã hội và nhân văn luôn luôn theo sát và phản ánh các hoạt động của xã hội, phản ánh mâu thuẫn và đấu tranh xã hội - tác động trực tiếp của con người, luôn luôn mang trong mình tính giai cấp, tính đảng rõ rệt.

Vì thế, Khoa học xã hội và nhân văn nước ta phải nghiên cứu phục vụ công tác xây dựng Đảng, Nhà nước, Mặt trận Tổ quốc và các đoàn thể nhân dân. Về lĩnh vực này, Đại hội xác định: “Tiếp tục đổi mới tư duy, tăng cường tổng kết thực tiễn, nghiên cứu lý luận, kịp thời làm sáng tỏ hơn những vấn đề bức xúc về chủ nghĩa xã hội và con đường đi lên chủ nghĩa xã hội ở nước ta; về kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa; về Đảng cầm quyền và công tác xây dựng Đảng; về xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa của nhân dân, do nhân dân, vì nhân dân; về tổ chức và hoạt động của Mặt trận và các đoàn thể nhân dân... ” (Văn kiện Đại hội X, tr. 284)

Nhiệm vụ xây dựng Đảng trong tình hình hiện nay là vô cùng quan trọng, Đại hội nhấn mạnh: “Đảng phải nắm vững, vận dụng sáng tạo và phát triển chủ nghĩa Mác - Lê nin, tư tưởng Hồ Chí Minh, kế thừa và phát huy truyền thống tốt đẹp của dân tộc, tiếp thu tinh hoa văn hóa của nhân loại, tri thức mới của thời đại, nâng cao năng lực trí tuệ; phải xuất phát từ thực tiễn của đất nước; tiếp tục đổi mới mạnh mẽ tư duy lý luận, kiên định về nguyên tắc, chiến lược, linh hoạt, sáng tạo về sách lược, phương pháp; chống giáo điều bảo thủ, trì trệ hoặc đổi mới vô nguyên tắc, chủ quan nóng vội”. (Văn kiện Đại hội X, tr. 282)

Nhiệm vụ xây dựng Nhà nước, Đại hội quyết định: “Tiếp tục xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa...bảo đảm nguyên tắc tất cả quyền lực nhà nước đều thuộc về nhân dân...Tiếp tục đổi mới tổ chức và hoạt động của Quốc hội. Hoàn thiện cơ chế bầu cử nhằm nâng cao chất lượng đại biểu Quốc hội...Đẩy mạnh cải cách hành chính, đổi mới tổ chức và hoạt động của Chính phủ theo hướng xây dựng hệ thống cơ quan hành pháp thống nhất, thông suốt, hiện đại...Xây dựng hệ thống cơ quan tư pháp trong sạch, vững mạnh, dân chủ, nghiêm minh, bảo vệ công lý, quyền con người ...Nâng cao chất lượng hoạt động của Hội đồng nhân dân và Ủy ban nhân dân, bảo đảm quyền tự chủ và chịu trách nhiệm của chính quyền địa phương trong phạm vi được phân cấp...Có cơ chế kịp thời đưa ra khỏi bộ máy nhà nước những công chức không xứng đáng, kém phẩm chất và năng lực ”. (Văn kiện Đại hội X, tr. 126 - 128)

Nhiệm vụ xây dựng Mặt trận Tổ quốc Việt Nam và các đoàn thể nhân dân có bước phát triển mới, Đại hội nhấn mạnh: “Nhà nước ban hành cơ chế để Mặt trận và các đoàn thể nhân dân thực hiện tốt vai trò giám sát và phản biện xã hội. Các cấp ủy Đảng và cấp chính quyền có chế độ tiếp xúc, đối thoại trực tiếp với nhân dân; thường xuyên lắng nghe ý kiến của Mặt trận và các đoàn thể nhân dân phản ánh với Đảng, Nhà nước những vấn đề mà nhân dân quan tâm, tham gia xây dựng chủ trương, chính sách, pháp luật. Thực hiện tốt Luật Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, quy chế dân chủ ở mọi cấp để Mặt trận, các đoàn thể và các tầng lớp nhân tham gia xây dựng Đảng, chính quyền và hệ thống chính trị”. (Văn kiện Đại hội X, tr.124).

Khoa học xã hội và nhân văn có nhiệm vụ nghiên cứu phục vụ quốc phòng và an ninh, bảo vệ vững chắc Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa. Để hoàn thành tốt nhiệm vụ quan trọng này, trước hết phải nghiên cứu nắm vững

quan điểm, đường lối của Đảng. Về lĩnh vực này, Đại hội đã xác định: “Xây dựng nền quốc phòng toàn dân và an ninh nhân dân vững mạnh toàn diện; bảo vệ vững chắc Tổ quốc, độc lập, chủ quyền, thống nhất, toàn vẹn lãnh thổ; bảo vệ Đảng, Nhà nước, nhân dân và chế độ xã hội chủ nghĩa; bảo vệ an ninh chính trị, an ninh kinh tế, an ninh tư tưởng, văn hoá và an ninh xã hội, duy trì trật tự, kỷ cương, an toàn xã hội; giữ vững ổn định chính trị của đất nước, ngăn ngừa, đẩy lùi và làm thất bại mọi âm mưu, hoạt động chống phá, thù địch, không để bị động, bất ngờ... Kiên quyết làm thất bại mọi âm mưu và thủ đoạn “diễn biến hoà bình”, bạo loạn lật đổ. Coi trọng nhiệm vụ bảo đảm an ninh chính trị nội bộ, nâng cao khả năng tự bảo vệ của mỗi người, của từng tổ chức, cơ quan, đơn vị.

Kết hợp phát triển kinh tế - xã hội với tăng cường sức mạnh quốc phòng và an ninh trên cơ sở phát huy mọi tiềm năng của đất nước... Xây dựng quân đội nhân dân và Công an nhân dân cách mạng, chính quy, tinh nhuệ, từng bước hiện đại... Bổ sung quy chế phối hợp hoạt động giữa quốc phòng, an ninh, đối ngoại và các bộ ngành có liên quan trong phân tích, dự báo tình hình và làm tham mưu đề xuất các giải pháp thực hiện”. (Văn kiện Đại hội X, tr. 108 - 111).

Khoa học xã hội và nhân văn có nhiệm vụ nghiên cứu phục vụ quan hệ đối ngoại, nhiệm vụ hội nhập kinh tế quốc tế. Đây là nhiệm vụ có nhiều thuận lợi, nhưng cũng có nhiều thách thức trong bối cảnh quốc tế có nhiều biến động phức tạp, khó lường.

Về lĩnh vực này, Đại hội quyết định: “Thực hiện nhất quán đường lối đối ngoại độc lập tự chủ, hoà bình, hợp tác và phát triển; chính sách đối ngoại mở rộng, đa phương hoá, đa dạng hoá các quan hệ quốc tế. Chủ động và tích cực hội nhập kinh tế quốc tế, đồng thời mở rộng hợp tác quốc tế và khu vực. Nhiệm vụ của công tác đối ngoại là giữ vững môi trường hoà bình, tạo các điều kiện quốc tế thuận lợi cho công cuộc đổi mới... đồng thời góp phần tích cực vào cuộc đấu tranh chung của nhân dân thế giới vì hoà bình, độc lập dân tộc, dân chủ và tiến bộ xã hội... Phát triển công tác đối ngoại nhân dân theo phương châm “chủ động, linh hoạt, sáng tạo và hiệu quả”... Đẩy mạnh công tác văn hoá - thông tin đối ngoại, góp phần tăng cường sự hợp tác, tình hữu nghị giữa nhân dân ta với nhân dân các nước”. (Văn kiện Đại hội X, tr. 112 - 115).

Để hoàn thành được nhiệm vụ mà Đại hội X đặt ra đối với khoa học, công nghệ nói chung và khoa học xã hội nhân văn nói riêng, việc “đổi mới cơ bản cơ

chế quản lý khoa học và công nghệ, đặc biệt là cơ chế tài chính phù hợp với đặc thù sáng tạo và khả năng rủi ro của hoạt động khoa học và công nghệ” như Đại hội đã đề cập là hết sức quan trọng. Bộ Khoa học và Công nghệ đã có nhiều nỗ lực trong việc đổi mới cơ chế quản lý khoa học về mặt nhà nước.

Chúng ta tin tưởng rằng, đội ngũ khoa học xã hội và nhân văn nước ta sẽ hoàn thành tốt nhiệm vụ được giao, góp phần đưa Nghị quyết Đại hội X của Đảng vào cuộc sống, biến Nghị quyết thành hiện thực sinh động trong đời sống xã hội nước ta.